

TOPLUMSAL DEĞERLERİN SANATSAL OLUŞUMLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE İLKÇAĞ'DAN BİR ÖRNEK: ESKİ YUNAN TASVİR SANATI

Didem DEMİRALP*

ÖZET

Sanat eserinin oluşumunda; sanatçının yeteneği ve teknik becerisi yanında toplumsal değerler de etkilidir. Bu değerler ise; toplumun hayatı algılayış şekli ve değer yargıları tarafından belirlenir. Sanata özgü bu görünüm; her çağda karşımıza çıkar. İlkçağ uygarlıklarından olan Eski Yunan'ın sanatının biçim almasında ve gelişmesinde de; Eski Yunan toplumuna özgü nitelikler etkili olmuştur. Bunlar arasında; uygun çevresel şartlar ve bu şartlarda doğan güzellik düşüncesi, hümanizm (insancılık) ideali ve beraberinde getirdiği antropomorfik (insan biçimli) tanrılar görüntüsü, Homeros ve onun destanlarıyla zenginleşen kahramanlık ülküsü ile Yunanlılık yahut kimlik bilinci sayılabilir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Heykel, Eski Yunan, Homeros, Güzel, Hümanizm.

ABSTRACT

The values of any society are as effective as the talent and the technical skill of the artist in the shaping of a work of art. They are determined by the characteristics of the society such as the perception of life and standarts of judgement. This view peculiar to art is seen in every era's art. When we look at Ancient Greece -one of the antiquity civilizations-; the characteristics of Ancient Greek society became effective in the shaping and developing of the period's art. Among these; favorable enviromental conditions and the beauty thought that was born within these conditions, humanism ideal along with the images of anthropomorphic (human shaped) gods, Homer and the heroism ideal that enriched with his epics and the Greekness comprehension can be counted.

Keywords: Art, Sculpture, Ancient Greece, Homer, Beautiful, Humanism.

* Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü (didemd@gazi.edu.tr)

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. IV, No.1, (Nisan 2011)

Giriş

İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan sanat üzerine yüzyıllardır sayısız şey yazılmış ve söylenmiştir. “Sanat sanat içindir” ya da “sanat toplum içindir” gibi tartışmalar; sanatın tarihi boyunca var olan tartışmalardan yalnızca ikisidir. Bugün; sanatın sadece bir yetenek yahut ilham işi olduğu düşüncesinden hayli uzağız. Biliyoruz ki; sanat eserinin biçimlenmesinde, sanatçının yeteneği kadar, toplumun değer yargıları ve çağın gereklilikleri de etkilidir. Schiller’in¹ “sanatçı zamanının çocuğudur” (Schiller, 1999: 36) ifadesi de bunu yansıtır. Bu çalışmada amacımız; toplumsal değerlerin, sanatsal oluşumlar üzerindeki etkisini, İlkçağ Uygarlıkları’ndan olan Eski Yunan’ın özellikle resim ve heykel sanatı²; bağlamında vurgulamaktır. Öncelikle bu sanatın doğduğu ve şekil aldığı doğal çevreyi veya coğrafyayı tanımak gerekir. Zira Eski Yunan sanatının “güzel”e olan ilgisinin temelinde bu çevrenin şartları yer alır. Eski Yunan toplumunun “insan”a ve “insan olmaya” verdiği önem ise; sadece antropomorf (insan biçimli) tanrılar evreni düşüncesini doğurmakla kalmamış, görsel sanatlara da malzeme sunmuştur. Homeros gibi bir halk ozanı ise; “İlyada” ve “Odysseia” destanlarıyla yalnız tanrılara özgü bu görünümü zenginleştirmekle kalmamış ama aynı zamanda bu topluma ait bir değer olan “kahramanlık” ülküsünü de pekiştirmiştir. Eski Yunan sanatına sahip olduğu karakteri veren başka bir toplumsal görünüm de; çağ insanların “Yunanlı’lık” bilincine sahip olmalarıdır. Böylesi bir bilincin varlığı sonucudur ki; özellikle tasvir sanatlarında, başka ırktan olanlar ya tuhaf yaratıklar ya da devler olarak resmedilmişlerdir.

1. Eski Yunan Sanatının Yeşerdiği Doğal Çevre ve “Estetik Bilinç”

Bireyin ve toplumun dünyaya bakış açısını belirleyen ve yaşam biçimini şekillendiren ilk nitelik; şüphesiz, doğal çevredir. Doğal çevrenin, toplumun kültürel faaliyetleri özellikle de sanatı üzerindeki etkisi ise kaçınılmazdır.

Eski Yunan toplumunun doğal çevresine ya da içinde yaşadığı coğrafyaya bakacak olursak; “bu alan Kıta Yunanistan’ı, Ege denizindeki adaları, Anadolu’nun batı ve güneybatı kıyılarını kapsar. Deniz bu bölgenin çeşitli bölümlerini birleştirmekte büyük rol oynamaktadır. Yalnızca birleştirici rol oynamakla kalmaz. Bu bölgede oturan insanların geçimini sağlamakta da etkilidir. Yunanistan

¹ Friedrich Von Schiller (1759-1805) Ünlü Alman Şair.

² İ.Ö. 10. yüzyılda başlayıp İ.Ö. 1. yüzyılda -Hellenistik Çağ’ın bitmesiyle- son bulan dönemdeki sanat.

son derece engebeli bir ülkedir. Ülkenin iç kısmı kuzeyden güneye inen yüksek dağlarla kaplıdır. Bunların aralarında geçilmesi güç geçitler sayesinde birbirine bağlanan ince uzun vadiler yer almaktadır. Bazı büyük vadiler ve düzlükler kuzeyde Makedonya ve Teselya'da, orta Yunanistan'da Boiotya ve Attika'da, Peloponnes'te ise Argolis, Lakonya ve Mesenya'da olduğu gibi oldukça büyük devletlerin meydana gelmesini mümkün kılmıştır. Yunanistan'ın coğrafi bakımdan bu parçalanmış durumu, ülkenin siyasi bakımdan irili ufaklı devletlere bölünmesinde³ başlıca etken olmuştur. Bu ülkenin doğuya yani Ege denizine açılan vadileri ve düzlükleri Anadolu'dan gelen etkilere uğramış⁴ ve bu yüzden de yüksek kültürlerin beşiği olmuştur. Anadolu'nun batı kıyıları ise iyi korunmuş koy ve limanlara sahip bulunmaktadır. Bu ülkenin sıradağları birbirine paralel olarak batı kıyılarından içerilere doğru uzanmakta ve aralarında Kaikos (Bakırçay), Hermos (Gediz), Kaistros (Küçük Menderes) ve Maiandros (Büyük Menderes) gibi büyük ırmaklar tarafından sulanan ve kıyılara kadar uzanan geniş ve verimli vadiler kapsamaktadır. Ege denizindeki adalardan en büyüğü Girit'tir. Ada arada köprü görevini gören birtakım adalar sayesinde bir taraftan Peloponnes'e, diğer taraftan Anadolu'nun batı ve güneybatı ve Afrika'nın kuzey kıyılarına bağlı bulunuyordu. Bütün bu ülkelere bunların kültür etkileri altında kalabilecek kadar da yakındı. Diğer Ege adalarına baktığımızda ise; büyük bir kısmı iyi korunmuş limanlara sahipti. Adalardan bazıları doğudan batıya giden ya da kuzeyden güneye inen deniz yollarının düğüm noktalarında bulunmalarından ötürü önem kazanmıştı" (Mansel, 1988: 1-3).

Bölgenin iklimi ise; tipik bir Akdeniz iklimidir. Yazlar genellikle sıcak ve yağmursuzdur. Kışlar da yumuşak geçer. Yağmur bu mevsimde bol hatta sağanak halinde yağmaktadır. Ama kış mevsiminde de güneş hiç eksik olmaz. "Ege ikliminin bu yumuşaklığı bütün bu ülkelerde yaşayan insanlar üzerinde etkide bulunmuştur" (Mansel, 1988: 4).

Günlük hayatta umumi ve ailevi, toplumsal ve dinsel, kültürel ve ticari nitelikli çoğu iş açık havada gerçekleştirilirdi. Bunun sonuçları ise; en çok mimaride

³Bu görünüm; Büyük İskender zamanında sona ermiş ve Yunanistan siyasi yönden bir bütün haline gelmiştir. Bu zamana kadar; Yunanistan'da küçük şehir devletleri birbirinden bağımsız olarak varlığını sürdürmüştür.

⁴Filolojik ve arkeolojik bulgular; İ.Ö. 3. bin gibi erken bir çağda Anadolu'dan Yunanistan'a göç eden kavimlerin varlığına işaret etmektedir. Bu insanlar maden kültürünü de getirmişlerdi.

ve kent planlamasında görülüyordu.⁵ Ancak figüratif sanatların⁶ şekillenmesinde de Yunan kültürünün doğup geliştiği bu çevre etkili olmuştur.

Öncelikle belirtilmesi gereken husus; tanrı ve tanrıça heykellerinin yalnızca tapınak içlerine hapsolmadığı ama aynı zamanda açık alanlarda da yer aldıklarıdır. Bunun yanında halk için yararlılık göstermiş kişilerin -kahramanlar, devlet adamları- heykel ve büstleri de umuma açık yerlerde sergileniyordu.

Halkın sanat eserleriyle bu denli yakın bir ilişki içinde olması, henüz erken bir dönemde estetik duygularının gelişmesine olanak sağlamıştır.

“Güzellik” ve “biçimlilik”; Eski Yunan sanatının her döneminde sanatçıların eserlerinde dışlaşan unsurlardı. Ancak bu görünüm; özellikle Klasik Çağ’ın⁷ sanatında doruk noktasına ulaşmıştır. Sanatçıların güzellik tutkusu bir idealizme dönüşmüş, adeta bir amaç haline gelmiştir. Phidias gibi bir heykeltıraş; Atina’daki Parthenon tapınağı için yaptığı muazzam Athena⁸ heykelini (Şekil 1); altın ve fildişi malzemeyi kotararak biçimlendirmişti. Polykleitos ise; çağının idealizmi haline gelmiş güzellik düşüncesini, sonraları “Doryphoros” olarak anılacak heykeli üzerinde sayısal ve oransal düzenlemeler yaparak somut kılmıştı (Şekil 2).⁹

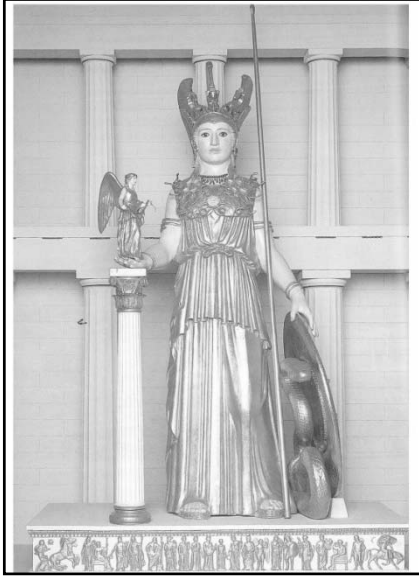
⁵ Erken Yunan kentleri genellikle akropolis (tahkimli bir tepe) ya da doğal bir liman üzerinde kurulurdu. İ.Ö. 6. yüzyıldan itibaren birçok kent, savunma duvarlarıyla çevrilmişti. Bu duvarların içindeki sokaklar; dar, kıvrımlı, çoğunlukla asfaltsız olup yan yana sıralanmış küçük evler içeriyordu. Agora (pazar alanı) ise; kentin ticari, toplumsal, dinsel ve siyasi merkezi konumundaki büyük bir açık alandı. Elverişli bir tepe üzerinde de bir tiyatro yer alırdı. Stadyum (atletizm, koşma, atlama, disk ve mızrak atmadan oluşan oyunların gerçekleştirildiği alan) ve mezarlıklar ise genellikle kent duvarlarının dışında bulunuyordu. Zaman içinde geniş caddelerin yapımına olanak veren ve Miletos’lu (Milet) Hippodamos’a atfedilen dikdörtgen ızgara planlı kentler kuruldu. Hellenistik Çağ’da ise; uzun sütun sıralarının yer aldığı caddeler inşa edildi ve Hippodamik plan her yerde uygulanır hale geldi.

⁶ Heykel sanatından günümüze ulaşan örnekler arasında; orjinal olanların yanında Hellenistik ve Roma Çağı’ndan kopyalar da yer alır. Zamanın hışmına uğramış büyük boyutlu duvar resimlerinden ise fazla örnek kalmamıştır. Ancak vazolar üzerindeki betimlemeler, duvarlardaki tasvirlerin estetik niteliği hakkında bilgi vermektedir.

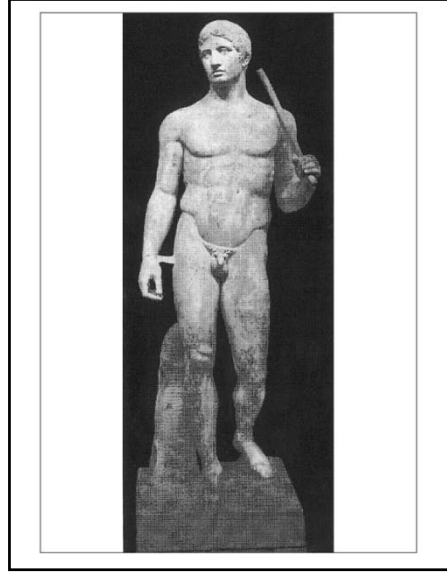
⁷ İ.Ö. 5. yüzyıl. Eski Yunan’ın aydınlanma çağı da diyebiliriz. Bu dönemde Protagoras ve Gorgias gibi sofistlerle Sokrates’in biçimlendirdiği düşünce hareketi; insanı konu alır. Sanatın ana konusu da insandır. Sokrates gibi bir düşünür için; ideal insan, erdemli olandır. Sanatçı için ise; o, kusursuz bir güzelliğe sahiptir.

⁸ Baştanrı Zeus’un kızı. Savaş tanrıçası. Atina kentinin de koruyucusu idi.

⁹ Antik kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre; sanatçı bu heykele “Kanon” (Düzen veya Oran) adını vermiş ve heykelde kullandığı sayısal düzenlemeleri anlattığı aynı adlı bir de kitap yazmıştı.

Şekil 1
“Athena Parthenos” Modeli

Şekil 2
“Doryphoros” Heykelinin Roma Çağı Kopyası

2. Eski Yunan Sanatını Biçimlendiren Toplumsal Değerler (Hümanizm, Kahramanlık Ülküsü ve Yunanlı’lık Bilinci)

Klasik Çağ sanatının ideal güzellikle donattığı “insan”; Eski Yunan düşüncesinde ayrı bir yere sahiptir. Eski Yunan kültürünün hümanist (insancı) değerler üzerinde yükseldiği söylenir. “İnsan olmaya” verilen önem; Yunan dininde tanrıların insan biçimli (antropomorf) tasavvur edilmesinin temel nedenidir.

İlkçağ insanı; üzerinde yaşadığı dünyayı ve tabiattaki olayları açıklamak ihtiyacı duyduğunda, tüm bunları olağanüstü güçler olarak nitelendirmiştir. Yağmur, fırtına, deprem gibi doğa olayları yanında doğum, ölüm, savaş gibi kavramları da kişiselleştirmiştir.

Eski Yunan düşüncesinde bu güçlerin insan şekline büründüğünü görüyoruz. Baştanrı Zeus ve ailesinin Olympos dağının zirvelerinde yaşadığına inanılıyordu. “Tanrıların temelli yurdu derler oraya, dokunmaz Olympos’a rüzgâr falan, ne kar düşer ne yağmur yağar. Bulutsuz gökyüzü yayılır, masmavi, ak ışınlar dolunur çepeçevre. Orada geçirir tanrılar mutlu günlerini.” (Homeros, 2005: 55).

Tanrıların insanlardan ayrıldığı tek nokta; sahip oldukları sonsuz mutlulukları ve ölümsüzlükleriydi. Onlar da tıpkı insanlar gibi yer-içer,¹⁰ sever, kavgaderdi. Kıskançlık¹¹ ve düşmanlık gibi kavramlar tanrılar dünyasından hiç de uzak değildi.

Eski Yunan'ın insanî niteliklere bürünmüş tanrılarını tanımak için en önemli kaynağımız; Homeros'tur.¹² Onun destanları, tanrılarının birbirleriyle ve insanlarla olan ilişkileri anlatan hikâyelerle süslüdür.

Bir görüşe göre; Eski Yunan dininde tanrılarının insan şekline bürünmüş olması, özgürlüğüne kavuşan insan düşüncesiyle ilişkilidir. Nietzsche¹³ ise; Yunan tanrılarının var oluş nedenini, "Silenos"¹⁴ efsanesiyle açıklar. Söylenceye göre; Midas,¹⁵ Silenos'un kehanetinden faydalanmak için onu kovalar ve yakalar. İnsanlar için en iyinin ne olduğunu sorduğunda, hiç doğmamak olduğu yanıtını alır. İkinci en iyi ise; doğmuş isen hemen ölmektir. Nietzsche'ye göre; "Eski Yunan toplumu, bu karamsar dünya görüşünü gizlemek için tanrılar dünyasını yaratmıştır" (Nietzsche, 2005: 63). Ölümlü bir varlık olduğunun bilincindeki insan, tanrılarının sahip olduğu sonsuz mutluluktan pay alma arzusundadır.

Çok sayıda söylenceye ve tragedyaya da konu olan tanrılarının öykülerinde dikkat çeken nokta; insanlarla olan birebir ilişkileridir. Tanrılarının ölümlülerle olan aşk ilişkileri ve onlardan doğan çocukları hakkında birçok öykü vardır. Ancak asıl

¹⁰ Ölümsüz olan tanrılar yalnızca nektar ve ambrosia ile beslenirdi.

¹¹ Efsaneye göre; tarihte Troya savaşı olarak bilinen savaş da tanrıçalar arasındaki kıskançlık yüzünden çıkmış. Deniz tanrılarında Nereus'un kızı Thetis ile bir ölümlü olan Peleus'un Olympos'taki düğün törenine davet edilmeyen kavgalı tanrıçası Eris çok öfkelenmiş. Düğün sofrasına; üzerinde "en güzeline" yazan bir altın elma atmış. Baştanrı Zeus elmayı hangi tanrıçanın alması gerektiğine karar verememiş yahut vermek istememiş. Baştanrıça ve karısı olan Hera'yı, savaş tanrıçası olan kızı Athena'yı ve aşk tanrıçası Afrodit'i, tanrı Hermes eşliğinde İda dağında çobanlık yapan Troya prensi Paris'e göndermiş. En güzel tanrıçayı o seçecekmış. Hera; ona, Asya'nın krallığını vaat etmiş. Athena; akıl ve başarıyı, Afrodit ise Aka prenslerinden Menelaos'un güzeller güzeli karısı Helena'nın aşkını vaat etmiş. Altın elmayı aşk tanrıçasına veren ve Helena'yı kazanan Paris daha sonra Yunanistan'a giderek onu kaçırmış ve Troya'ya getirmiş. Akalar'ın kral Agamemnon önderliğinde Helena'yı kurtarmak için Troya'ya saldırması ve kenti yakıp yıkmasının asıl nedeni de; işte tanrıçalar arasındaki bu mücadeleymiş.

¹² İ. Ö. 8. yüzyılda Antik Çağ Anadolu'sunun Smyrna (İzmir) kentinde doğan halk ozanı. "İlyada" ve "Odysseia" destanlarının yaratıcısı.

¹³ Wilhelm Friedrich Nietzsche (1844-1900). Ünlü Alman filozof.

¹⁴ Antik Çağ Anadolu'sunun efsanelerinde adı geçen ormanlar ve sular tanrısı. Söylenceye göre; insanlar, kehanetinden faydalanmak için peşinden koşarmış.

¹⁵ Anadolu'nun antik Frig ülkesinin kralı.

önemli olan; “ölümsüzlerin, yalnız insanlığın bütününün kaderinde söz sahibi olmakla kalmayıp her bireyin ve kentin geleceğinde de söz hakları olduğudur” (Guthrie, 1992: 28). Bu inanış bir yandan tanrılarla insanları birbirine daha da yaklaştırmıştır. Öte yandan asıl önemli olan; “antropomorf tanrılar inancının, evreni akılcı bir yaklaşımla açıklamaya çalışan felsefe hareketlerinin¹⁶ ardından da halk arasında uzun süre yaşamış olmasıdır” (Guthrie, 1992: 28).

Tanrıların hikâyeleri; Eski Yunan edebiyatında anlatıldığı şekliyle tasvir sanatlarına da yansımıştır. “Tanrıların evi” olarak bilinen tapınakların “cella”larında¹⁷ tanrıların kült heykelleri yer alıyordu. Yine tapınakların cephe süslemelerinde tanrılar tasvir eden rölyefler (kabartmalar) vardı (Şekil 3).

Şekil 3

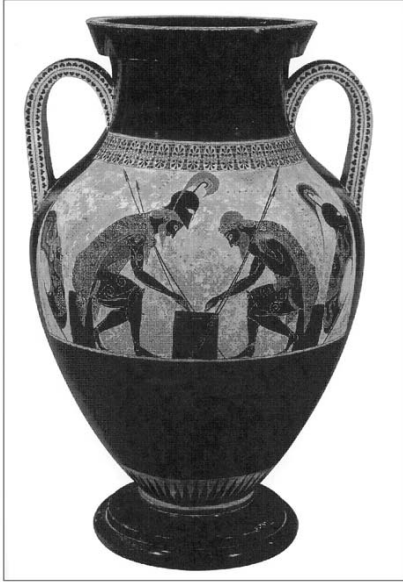
Atina Athena Nike Tapınağından Tanrıça Nike Rölyefi, İ.Ö. 5. yüzyıl

Vazolar üzerindeki resimlerde de sayısız mitolojik tasvir yer alır. “Siyah figürlü” ve “kırmızı figürlü”¹⁸ kaplar üzerinde tanrıların söylencelerdeki hikâyelerinin resmedildiğini görürüz (Şekil 4) ve (Şekil 5).

¹⁶ İ.Ö. 7. yüzyılda Batı Anadolu’nun İyonya bölgesinde doğan ve “doğa felsefesi” olarak da bilinen düşünce hareketi. Thales, Anaksimandros ve Anaksimenes gibi düşünürlerin iddiasına göre; evrendeki oluşumlar antropomorf tanrıların işi değildi. Thales’e göre; her şey “su”dan gelir. Anaksimandros’a göre her şeyin kaynağı “boşluk” iken; Anaksimenes’e göre; “hava”dır.

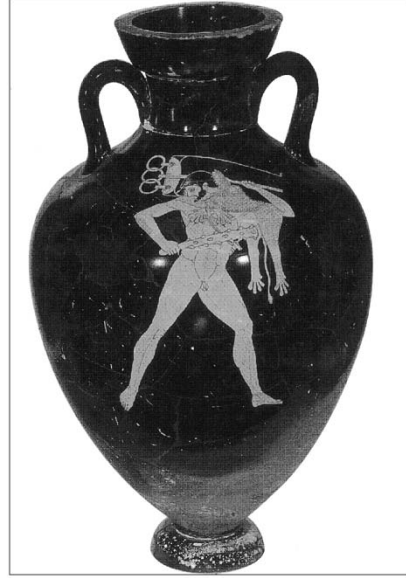
¹⁷ Yahut “naos”. Tapınaklarda kült heykelinin durduğu kısım.

¹⁸ “Siyah figürlü” kaplarda; insan figürleri, vazoların kırmızı dış yüzeyi üzerine, fırında pişirildikten sonra parlak siyah bir renk alan boya ile silüet olarak işlenir ve iç ayrıntıları kazılmış çizgilerle

Şekil 4

Siyah Figürlü Vazo. İ.Ö 540-530.
Ajax ve Akhilleus zar oyunu oynuyorlar.

Şekil 5

Kırmızı Figürlü Vazo. İ.Ö 490.
Herakles.

Homeros'un şiirleri; Eski Yunan'ın çok tanrılı evren inancını pekiştirmekle kalmayıp, toplumun temel değerleri arasında sayılan "kahramanlık ülküsünü" de zenginleştirmiştir. Onun destanları, aslında birer kahramanlık destanıdır. "İlyada"nın konusu; Troya¹⁹ savaşı ve bu savaşta mücadele eden askerlerin kahramanlık öyküleridir.²⁰ "Odysseia" ise; Aka'lı kahraman Odysseus'un savaştan sonra yurduna dönerken denizlerde geçirdiği maceraları ve cesaretle göğüslediği zorlukları anlatır.

belirtirdi. "Kırmızı figürlü" seramikler ise; iç ayrıntıları fırça ile yapılmış kırmızı renkteki insan figürlerinin siyah bir zemin üzerinde tasvir edildiği seramiklerdir.

¹⁹ Günümüzde Hisarlık olarak bilinen yer.

²⁰ Homeros'un kahramanları; ister Akhilleus gibi ölümlü bir babayla ölümsüz bir anneden doğmuş olsun, isterse Paris gibi ölümü bir ana-babanın çocuğu olsun, aynı cesarete sahiptir.

Troya'lı kahraman Hektor'u şair İlyada'da şöyle anlatıyor: "Troyalılar yığın yığın saldırdılar. Başlarında Hektor vardı, kudurmuş gibi en önde. Eriyen karla sağnak sağnak yağmurla kabaran ırmak, bir kayanın tepesinde duran yuvarlak taşı nasıl devirirse, onu kökünden söküüp koparırsa nasıl, ırmak yukarılardan çağlaya çağlaya akar, gürültüsünden ormanlar öter güm güm, taş da durmadan yuvarlanır, koşar, ama gelince ovaya, kesilir hızı, durur. Ben de böyle yapacağım diyordu işte Hektor..".

Kahramanlığa dair hikâyeler; Homeros'un destanları yanında, birçok mitolojik öyküye konu olmuştur. Ancak bu öykülerin pekiştirdiği "kahramanlık ideali"; Eski Yunan toplumunun günlük yaşamında da büyük öneme sahipti.

Homeros'un öykülerine konu olan kahramanların atılğanlıkları, "ölmek var dönmek yok" olarak nitelendirilebilecek cesaretleri, askerlerin kendileri yanında aileleri ve yakınlarına da onur getiriyordu.²¹ Bununla birlikte "Yunanistan'da toplum ilkesinin egemen olduğu sonraki dönemlerde" (Finley, 2003: 145) bu gurur herkes tarafından paylaşılıyordu. Bu görünümün en önemli sonucu; cesaretin, yalnız savaşta yer alan askerlerden²² değil ama spor müsabakalarında²³ mücadele eden atletlerden de²⁴ talep edilmesiydi.

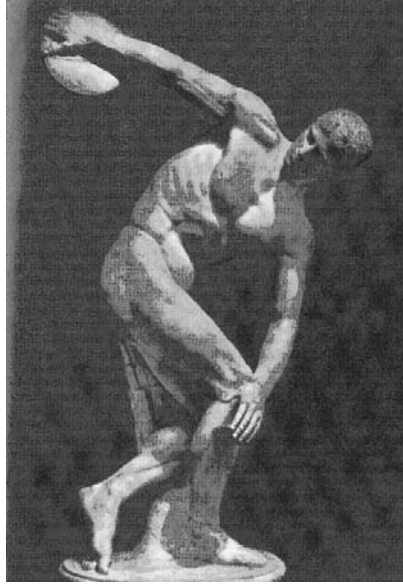
Bu toplumsal görünüm özellikle heykel sanatına yansımıştır. Kahraman askerlerin ve başarılı atletlerin yontuları, kamuya açık alanlarda sergileniyordu (Şekil 6). Ancak ilginç olan nokta; kimi zaman da bu kahramanların başarılarını yaptırdıkları adak heykelleri ile kutlamalarıydı.

²¹ Homeros'un kahramanları; Aka Uygarlığı zamanında yaşamışlardı. Kıta Yunanistan'da İ.Ö. 2000-1200 yılları arasında hüküm süren Aka'lar feodal bir toplum yapısına sahipti. Küçük şehir devletleri, kralların idaresi altındaydı.

²² Platon'un "Yasalar"ında dile getirdiği gibi; "Eğer biri peşinde düşmanlar varken, silahları olduğu halde arkasına dönüp kendini savunacak yerde, çirkin ve onursuz bir yaşamı bir kahramanın güzel ve mutlu ölümüne tercih ederek silahlarını atıp kaçarsa, silahlarını bu şekilde atıp kaçan için bir ceza olmalı..".

²³ Spor faaliyetlerinin ve yarışmalarının Eski Yunan kültüründe özel bir yeri vardır. Dünya tarihinde Olimpiyat oyunları da ilk kez İ. Ö. 776'da Olympia'da düzenlenmiştir. Spor; ayrıca eğitim sisteminin de bir parçasıydı.

²⁴ Aristoteles, "Retorik"te der ki: "Güzellik, güç, boy pos, atletik güç gibi bedence üstünlükler mutluluğu oluşturan parçalardandır.. Genç bir insanda güzellik; koşma ve kuvvet yarışmaları gibi çabalara uygun bir bedene sahip olmak demektir.. Yaşamının en güzel dönemindeki bir insan için güzellik; hoş fakat aynı zamanda heybetli bir dış görünüşle birlikte savaşıma elverişlilikler..".

Şekil 6

Heykeltıraş Myron'un "Diskobolos" Yontusunun Roma Çağı Kopyası.

Eski Yunan sanatının oluşumunda etkili olan bir toplumsal değerden daha söz etmek gerekir ki; bu da kimlik ya da Yunanlı'lık bilincidir. "Yunanlı'lar, coğrafi yayılımlarının genişliğine ve siyasi parçalılıklarına rağmen tek bir kültüre ait olduklarının bilincine varmışlardır" (Finley, 2003: 130). "Kendilerine, ırk birliğini açığa vuran "Hellen" adını vermeden önce, başka ırktan olanları ve başka dil konuşanları "barbaros" olarak göstermişler, bu suretle kendileriyle yabancılar arasında bir sınır çizmişlerdi" (Mansel, 1988: 37). Bu "Yunanlı'lık bilinci"ni; Herodot, ortak bir ata, dil, din ve kültüre sahip olmakla ilişkilendirir.²⁵

Eski Yunan halkının sahip olduğu aidiyet duygusu; sanata da yansımıştır. Özellikle tasvir sanatlarında; başka ırka mensup olanlar, mitolojik öykülere de konu olan tuhaf varlıklar olarak resmedilmişlerdir.

Yunanlılık ya da yurttaşlık idealinin sanattaki en güzel örneği ise; Pers savaşlarında kazanılan zaferin ardından, Klasik Çağ Atina'sında yükselen Parthenon²⁶ tapı-

²⁵ "Tarih" isimli kitabında yazdığına göre; Pers savaşları sırasında (İ.Ö. 5.yüzyıl) Atinalı'ların Persler'le anlaşma yapacağından korkan Sparta'nın gönderdiği elçilere, Atina'nın yanıtı şu olur: "Kanımızla, dilimizle, aynı tanrılara tapmakta oluşumuzla, kurbanlarımızla, zevk ve töre ortaklığımızla bağlı olduğumuz Yunanistan'a ihanet etmek, Atinalı'lar için iyi olmaz."

²⁶ Atina kentinin koruyucusu olan tanrıça Athena'nın tapınağı.

nağdır. Olympos tanrıları yanında kent yaşamından -dini kutlamalar- sahnelerin yer aldığı tasvirlerle kentaur²⁷ ve amazonlarla²⁸ mücadeleler de eklenmişti. Bu yanyıyla tapınak; Yunanlılık'ın bir simgesiydi.

Vargı

Sanat, içinden çıktığı toplumun değerleri ışığında irdelendiğinde anlam kazanır. Sanata özgü bu toplumsal görünüm; Eski Yunan Uygarlığı'nda da karşımıza çıkar.

Bu uygarlığın yeşerdiği coğrafya; sahip olduğu doğal güzellikler ve iklim şartlarıyla, estetik bilincin, Yunan toplumunda çok erken bir dönemde oluşmasına neden olmuştur. Mitolojik öyküler yanında görsel sanatlara da konu olan Yunan tanrılarının sahip olduğu insanî nitelikler ise Yunan kültürünün insan olmaya verdiği değer somut bir yansımasıdır. Homeros'un destanlarına konu olan kahramanların yaşamı ise "kahramanlık ülküsü" olarak Yunan toplumunun değer verdiği niteliklerden biri olmuş ve gündelik yaşamın bir parçası haline gelmişti. Savaşlarda mücadele eden askerlerden beklenen yiğitlik ve atılganlık, spor müsabakalarında mücadele eden sporculardan da talep edilirdi. Kahramanlığın günlük yaşamda sahip olduğu değer, ünlü komutanların yanında başarılı atletlerin de yontularının yapılmasına olanak tanımıştır. Bugün dünya müzelerinde sergilenen ve Yunan sanatının seçkin örnekleri arasında yer alan sporcu heykelleri, işte bu anlayışın bir sonucudur. Eski Yunan sanatına yansıyan toplumsal değerlerden olan "Yunanlılık bilinci"nin en güzel örneklerini ise devlerle ya da garip yaratıklarla mücadele eden Yunanlıların betimlendiği sahnelerde görüyoruz. Bu tuhaf varlıklar; birer mitolojik karakter olmanın ötesinde, Eski Yunanlının "barbaros" olarak bildiği yabancıları -sanatın hikâyeci üslubuyla- temsil etmekteydi.

²⁷ Mitolojide; bedeninin üst kısmı erkek, alt kısmı at şeklinde olan varlıklar.

²⁸ Mitolojide; savaşçı kadınlar toplumu.

KAYNAKÇA

Aristoteles, *Retorik*, çev. Mehmet H. Doğan, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2000.

Finley, M. I, *Odysseus'un Dünyası*, çev. Gül E. Durna, Ankara, Ayraç Yayınevi, 2003.

Guthrie, W. K. C., *A History Of Greek Philosophy, The Earlier Presocratics and the Pythagoraens*, Vol. I. Northamptonshire, Oxford University Press, 1992.

Herodotos, *Herodot Tarihi*, çev. Müntekim Ökmen, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1991.

Homeros, *Odysseia*, çev. Azra Erhat ve A. Kadir, İstanbul, Can Yayınları, 2005.

Homeros, *İlyada*, çev. Azra Erhat ve A. Kadir, İstanbul, Can Yayınları, 2007.

Mansel, Arif Müfid, *Ege Ve Yunan Tarihi*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.

Nietzsche, Wilhelm Friedrich, *Yunan Tragedyası Üzerine İki Konferans*, çev. Mahmure Kahraman, İstanbul, Say Yayınları, 2005.

Platon, *Yasalar*, C. II, çev. Candan Şentuna ve Saffet Babür, İstanbul, Kabalıcı Yayınları, 1998.

Schiller, F. Von, *Estetik Üzerine*, çev. Melahat Özgü, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 1999.